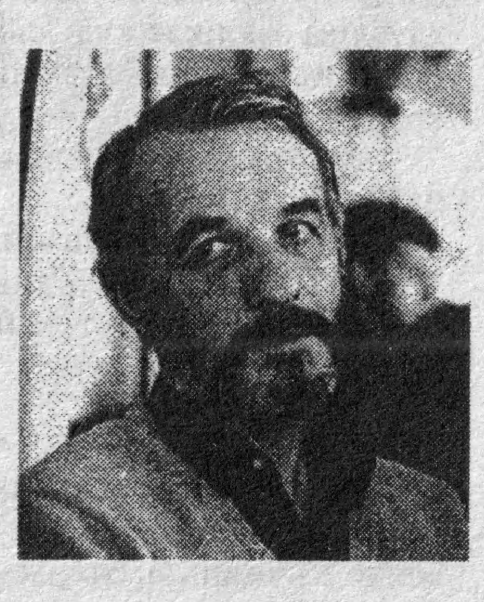
ЗНО
ЛІТАРАТУРНА-ФІЛАСОФСКІ СШЫТАК
ЗНО 37

ДАНЭ ЗАЙЦ

МЫ ВЫБРАЛІ НОВАГА ПАСЛАНЦА

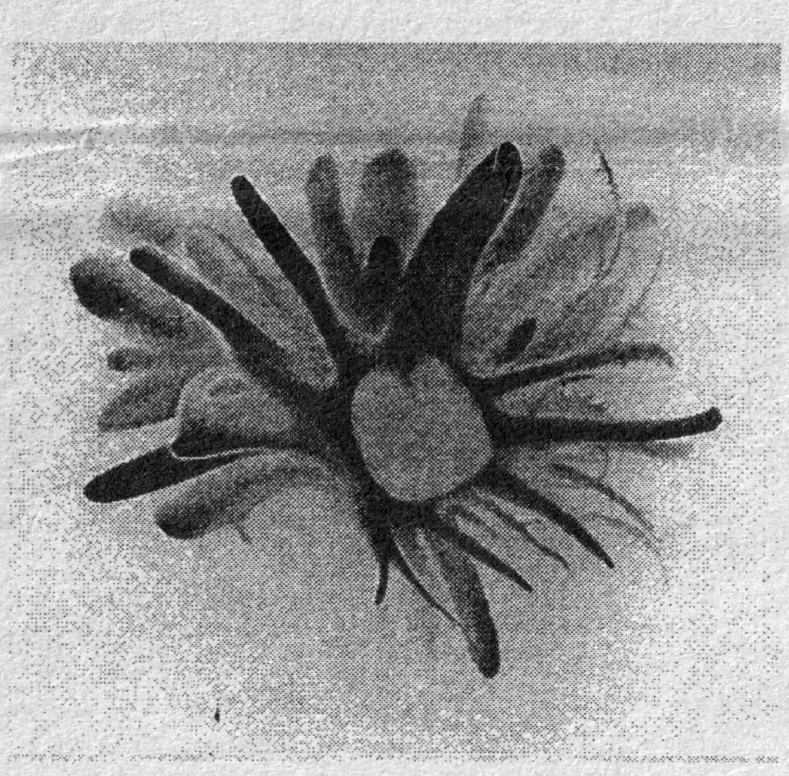

Данэ Зайц — сучасны славенскі паэт. Нарадзіўся ў 1929 г., друкавацца пачаў з 1948 г., першую кніжку вершаў, якая называлася "Спаленая трава", выдаў у 1958 г. У 1990 г. выйшаў 5-томны збор твораў, дзе апроч вершаў змяшчаюцца гэтаксама драмы і эсэістыка. Некалькі гадоў таму, "у далёкім Мінску", гэты 5-томнік я атрымаў ад аўтара праз аднаго славенскага знаёмца, і ён для мяне стаўся адной з першай славенскіх чытанак.

Пісьму Данэ Зайца ўласціва пільная ўвага да "зацененага" боку чалавечага існавання, да "анталогіі фізіялогіі", і фабулы быцця разгортваюцца ў яго творах зазвычай на картах анатамічнай тапаграфіі з паслядоўнасцю, з якой расследуюць злачынства альбо пішуць гісторыю хваробы.

Напісаныя ў свой час і ў сваёй рэчаіснасці, творы Данэ Зайца перагукваюцца, тым не менш, з кантэкстам з'яў постсавецкай рэчаіснасці, дзе акалічнасці зацікаўлены ў тым, каб "цені" змаглі ўвасобіцца ў цела.

Перакладчык

КАМЯК ПОПЕЛУ

Доўга носіш агонь у роце.
Доўга яго хаваеш
за дбайным плотам зубоў.
За шчыльнымі звівамі губ яго туліш.

Разумееш: ніхто не павінен
унюхаць дыму.
Згадваеш, што ўчыняюць
вароны з белай сваёй сястрою.
Таму замыкаеш рот.
І хаваеш ключ.

Але аднойчы ўранку
адчуеш у роце слова.
І звон галавы яму адгукнецца.

Ты схопішся спехам
у сховах старых шукаць
ключ рота свайго, а знойдзеш —
адчыніш лішай сваіх вуснаў,
іржу зубоў адамкнеш.

Потым захочаш знайсці язык —
а яго не будзе,
захочаш на волю выпусціць слова —
а ў горле асядзе камяк
попелу з накіпам сажы.
І ты адшпурнеш ад сябе
заржавелы ключ.

Потым ты нанава створыш сабе язык
з тлену зямнога і будзеш рупліва
вучыць яго словам зямным.

РЫБІНЫ

Я закапаў сваю галаву
у глухамані ў прэлай лістоце,
каб прараслі зялёныя парасці праз мае
вушы і рот вясною.

Глыбока яе закапаў і сцежкі
засеяў вялікім жахам
атрутных гадзючых галоў.
Што праўда, ублытваліся самачынна
ў маю засцярогу лісіцы,
што ходзяць, як ім падказвае нюх,
і ўсё, што ўпотай пасеялася,
употай выкопваюць уначы.

Доўгія ночы я дбаў на варце
і забіваў мяккацелых
цікаўных смаржкоў,
якім атрута гадзючая нібы лекі.
Урэшце я сам адкапаў сваю галаву.
(Лісіцы нюхлівыя, ночы глухія.)
І з ёю цяпер выглядаю глыбокі вір,
каб там ёй знайсці прыстанак.
(Вясною з яе прарастуць тапельцы.)
Баюся адно толькі рыбін,
круглявых рыбіных губ, што марудна
ядуць, быццам смокчуць,
усё, што знойдуць.
Праклятыя рыбіны.

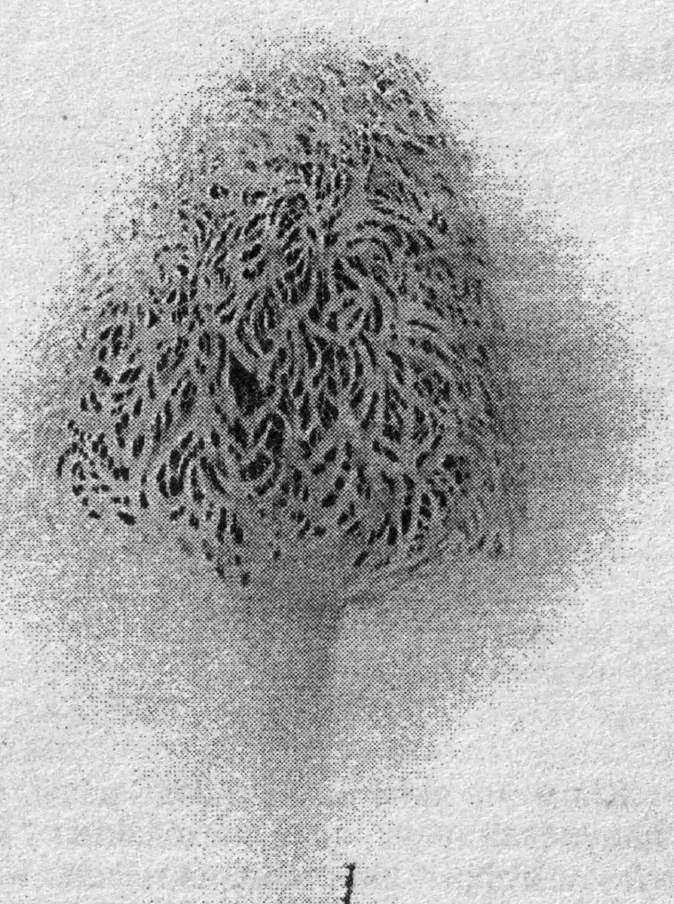
І смаржкі —
зладзюжкі праклятыя, што пакралі
мае сляды неўпрыкмет.

САД

Вярнуўся зыначаны. Адно толькі
у жоўтым пяску разора
сведчыла неабвержна, што ён жывы.

З гнёздаў сваіх данеслі
вартаўнікі, што істота
сюды ўпаўзае з пустыні.
Сабраліся на мяжы і ўцягнулі
яго ў свой зялёны свет.
Я той, каго вы паслалі, — прамовіў.
І голас яго ны быў
голасам клешчаў, якія загаварылі.

Тады заківалася галава,
насаджаная на вярбовы дубец,
пацвярджаючы сказанае.
Не падобны ён аніяк на нас, —

зазначалі мы ў думках і пазіралі
на яго сабачы язык,
што лізаў траву.

Спыталіся мы ў яго
пра Забароненае: што кажа?..
Праўду, — заскрыгітаў
і сашчапіў свае клешчы.

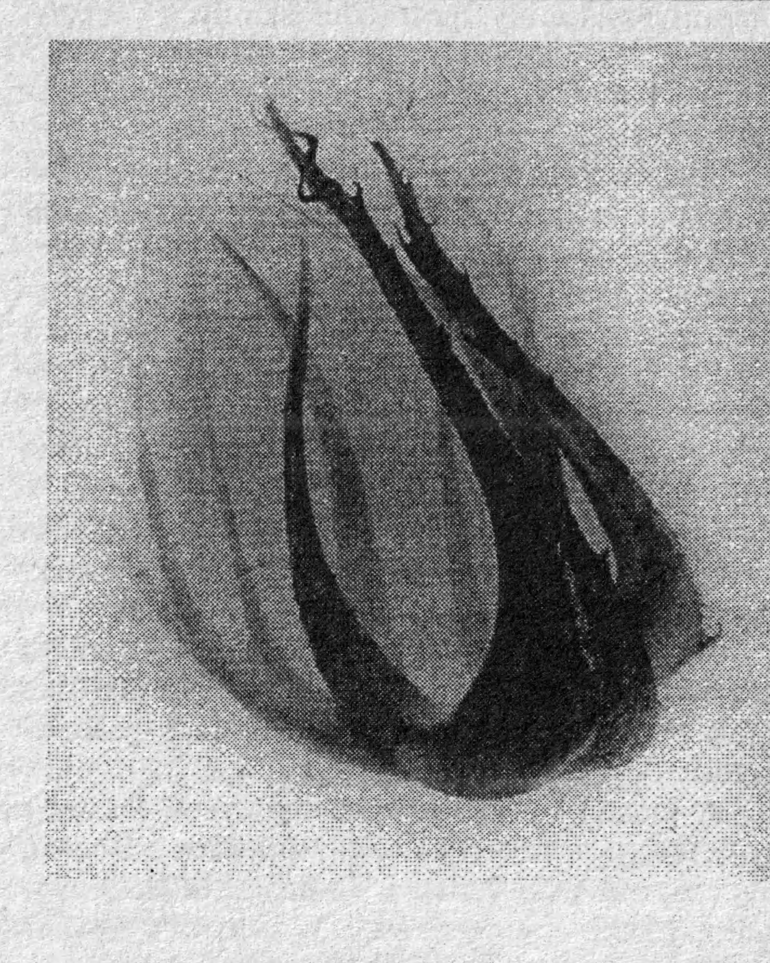
Крынічнай вады
яму капнулі на язык
і запыталіся: ці няма
з Таго Боку саду? І ці няма
у садзе таго, чаго нам не хапае?
Усё, што кажаце, маецца там
насампраўдзе, — забразгацела.

Гэта зусім не той,
каго мы паслалі, — мы канчаткова
упэўніліся і жылу
яму перарэзалі, і калі
з яе пацякла марудна
шэрая вадкасць, прыйшлі да высновы,
што гэта — істота, варожая нам.

Пакінулі ў полі яго аднаго.
(Бы ламачча,
рэбры ў яго паўсыхалі.)
Мы ж выбралі новага пасланца.

ЗАБОЙЦЫ ВУЖАКАЎ

Калі сустракаецца варагоўца,
яго джаліць твая вужака.

Гэта, здараецца, зрэшты, з тымі,
што любяць сябе
і ўпэўнены ў сабе дужа.

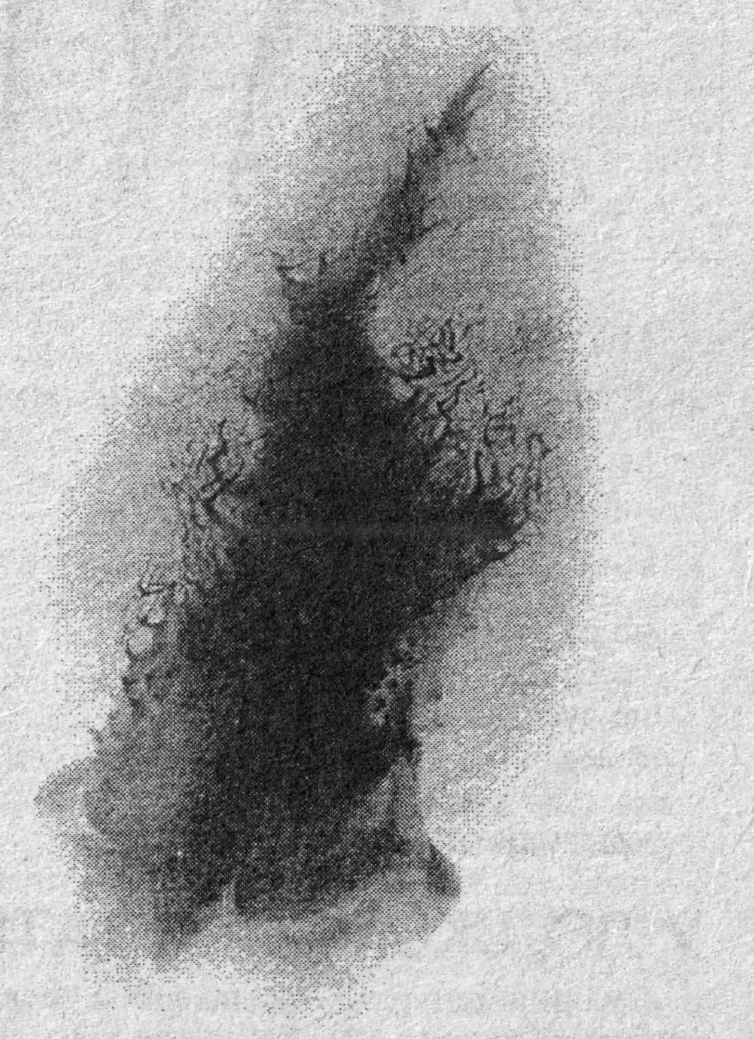
Тыя, аднак, што сябе не любяць,
мусяць ісці ў самоту,
каб там са сваёю вужакай спаткацца,
каб там з ёй сустрэцца вачамі
і вытрымаць яе позірк.
Знаходзяць іх потым усё ж нежывымі
з ранай, такой непрыкметнай, быццам
на вуснах вішнёвых плялёстак смагі.

Пра таямнічую сілу вужачых вачэй
мала што ведаем, блытае часам
яе падарожнік з промнем расы
на лісце зялёным. Калі хто крыкне
знянацку ў лесе, думаем: упаляваў
ястраб якуюсьці птушку.

Калі забіваем каго са сваёй вужакай
альбо калі хочам самі сустрэцца з ёю —
у гэтым няма злачынства,
а толькі наша пакута.
Горш, калі некаму забіваем яго вужаку:
нябога тады зашываецца ў першы
затулены цень
і апошнюю рэштку сонца
увечары выпівае.

Не ведаем, ці што здараецца з тымі,
хто забівае вужакаў: іх, найхутчэй,
не чапае страта, яны ў рэчаіснасці,
пра якую
нічога не можам пэўна сказаць;
не ведаем, зрэшты, ці гэта тыя,
што адыходзяць
з ударам імгнення, якое мінула,
ці тыя, што з-за пазногцяў
нашых рухавых пальцаў кіруюць намі,
і ці не тыя, што выступаюць
з цёмнай сцэны наступнасці.

І ніколі не ведаем, на якіх

каменяломнях свету якія
забойца вужакаў
нас ловіць; і хоць ніколі не ведаем,
дзе яна, наша вужака, яна заўсёды
прыходзіць на покліч і наш
учынак здзяйсняе.

Кожны мае і зорку сваю, і сваю вужаку.
Але зорка адно зрэдзьчасу
нябачным промнем сваім праціна лiст
у гушчарніку нашых імгненняў.

ГАРА

Гара, што затулена ад вачэй.
Заўважым
часам дзівосны камень,
што мае ў сабе яшчэ
іншае нешта, чым проста камень.
Як вокам міргнуць патоне
глыбока ў вадзе і адтуль,
быццам сама глыбіня, заззяе.

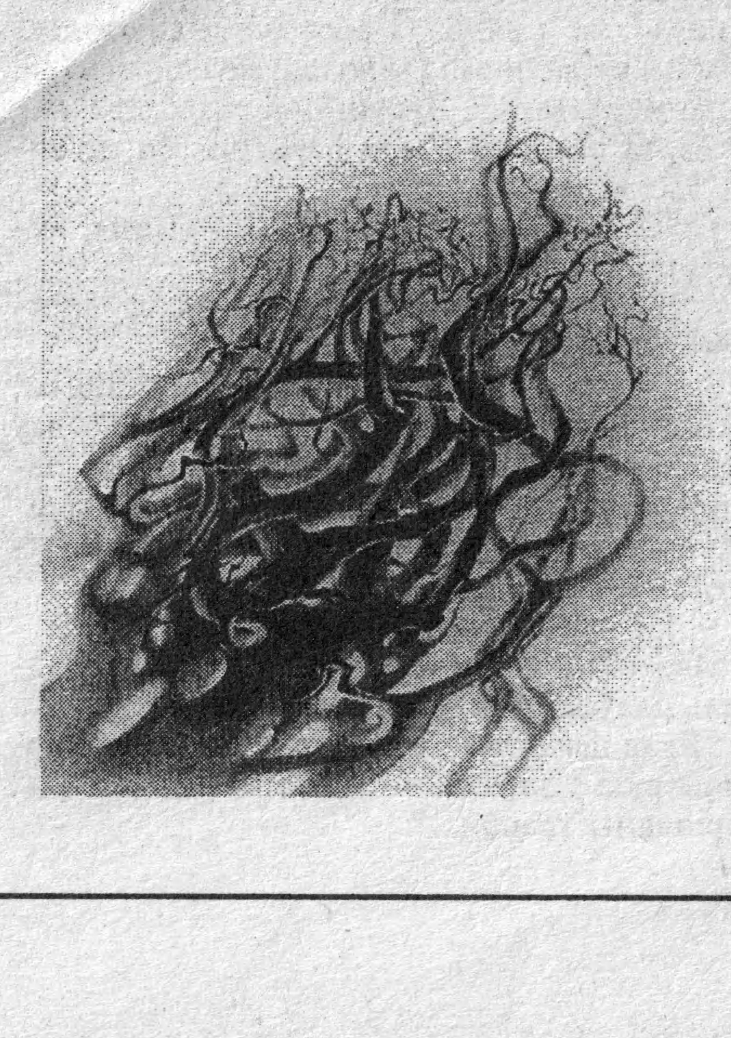
Абудзіць
нас часам з дрымоты празрыстай спеў,
якога ніколі раней не чулі.
І перш чым апамятаемся, мільгне
вясёлкавым апярэннем і знікне
ў нябёсах уласнага спеву
загадкавы птах.

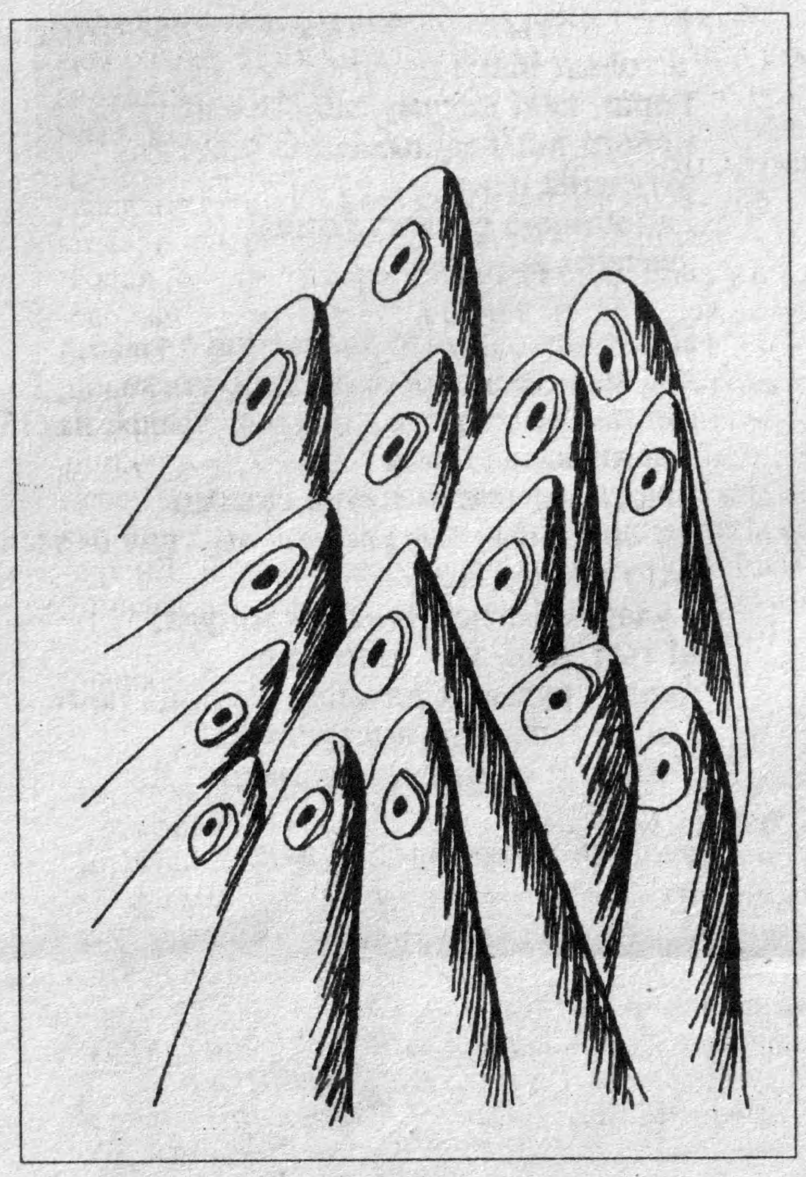
Пачуем
часам у голым полі
высока ўгары над сабой шапаценне —
бы вецер у скалах шуміць,
бы ліецца
у белы ядваб ператвораны вадаспад.

Убачым
часам сярод аблокаў
над прорвамі долу сцежку,
упісаную ў вышыню, —

і гэтага часам досыць, каб здагадацца:
ёсць шлях на гару,
а гары няма.

Пераклаў са славенскай Алесь РАЗАНАЎ

Зміцер ВІШНЁЎ

ФТЫРУС

* * *

Мы сядзім на
штабкавым тамтаме
п’ем жалудовую каву
Мы глядзім на
цябе
        але
            ты
не разумееш
не бачыш
не чуеш
толькі і робіш
            што
крытыкуеш

У ЛОДЖЫІ СЭРА ТАТЫ

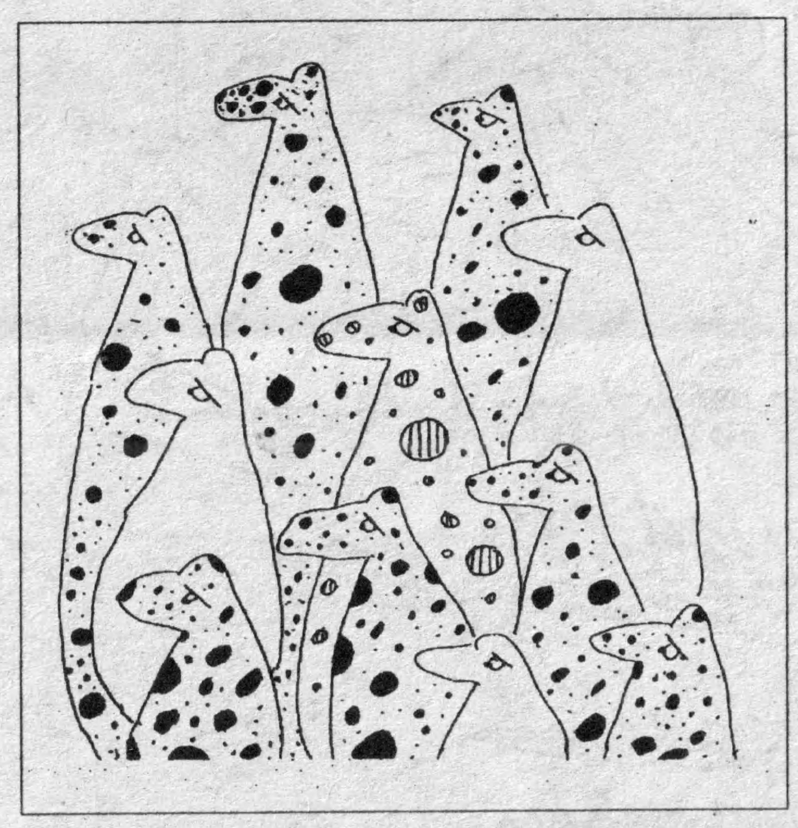
Сялянка шпурляе промні і яны раскалваюцца аб кактусы. На пляснiне карамельнай брыдасці рыбныя косткі распускаюцца веерам чыстых картаў. Перапончатыя шахты запаўняюцца бутлямі рознай пароды. Разнамасныя курапаткі разгульваюць крумкнутымі калгаснікамі. У цэнтры гэтай рэчаіснасці знаходзіцца маленькі лысы ўцёс, на вяршыні якога бліскае пара паліраваных шчарупкаў.

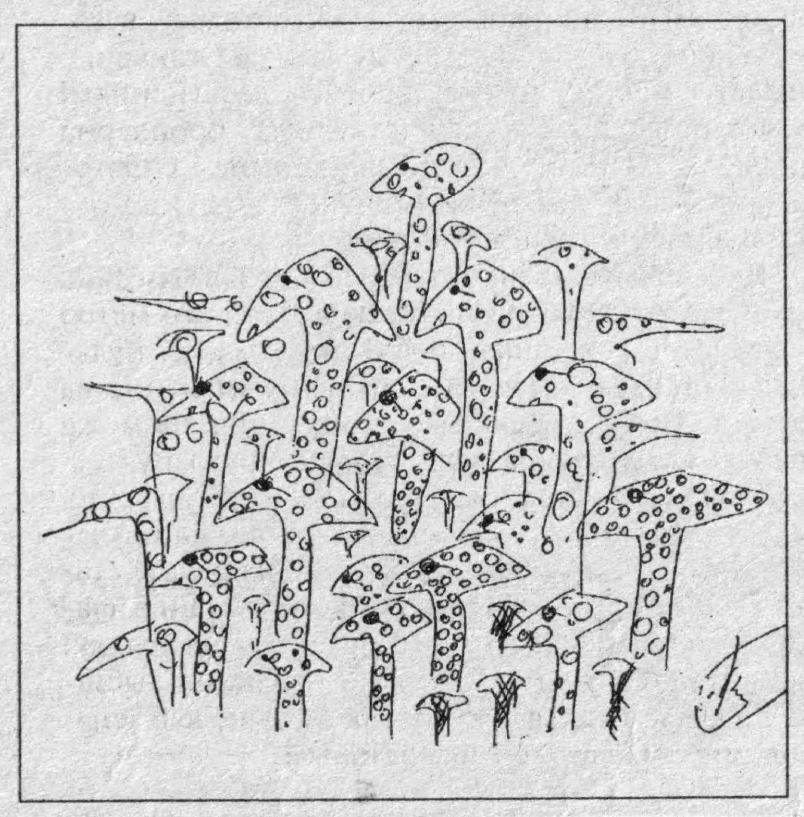
* * *

Кілім, на якім прарастаюць рэчы, ёсць у пацуковай нары, якая знаходзіцца ў маркоўным куфры, які стаіць на пласне Камю і К., якая даўно патанула ў жэлацінавым пылку папяросы, якая ў грэйпфрутавых зубах пакамечанага грамадзяніна, які сядзіць у царкве і чытае газету “ПРАЎДА”.

МАРШАВЫ ВЕРШ
мiстэрыя аднаго дня

Сярэбраныя рагатыя каскі.
Чорныя сцягі.
Барыкады.
Вогнішчы.
Мы дзевяносцікі — у лімонных бліскучых ботах. Наш вялізны, цяжкі папуаскі

молат вырабляе савецікі ў сярэбраныя! А на плошчы, пад вежавым гадзіннікам вісіць расфарбаваная клетка-савецікус. У ёй сядзіць пунсовая птушка-брылюшка, якая хлусліва заклікае кудысьці.

У нашых шэрагах безупынна гучаць крыкі:

— Страляць шасцёрак і іншых паганцаў!

Мы палім, сплёўваем.
Вакол скрыгат... Танкі!!
Што ж, мы ўзарвем бомбу! Маленькую літаратурную бомбачку!

* * *

Гайдаюцца лясныя антэны, у іх тонуць сінія азёры. Я раскідваю жмені жоўтага ячменю. Звіняць аголеныя канцы праўдаю. Божа!!! Гэта маё каханне!

СІЯМСКІ ЗАЛІЎ

Чарапная каробка (ці нейкае ёмішча) вельмі падобнае на чарапахавага бегемота. Падсвечнікі, якія стаяць поруч, нагадваюць (хутчэй з’яўляюцца) відэльцы, лыжкі (карацей, колкія і не колкія рэчы). Паравоз з рознымі трубамі (рознай даўжыні і вышыні) гудзеў, рыпеў, мармытаў, праклінаў і гадзіннік, які каціўся па рэйкавых завіхрэннях, і насы... Вакол кагосьці... чагосьці...

* * *

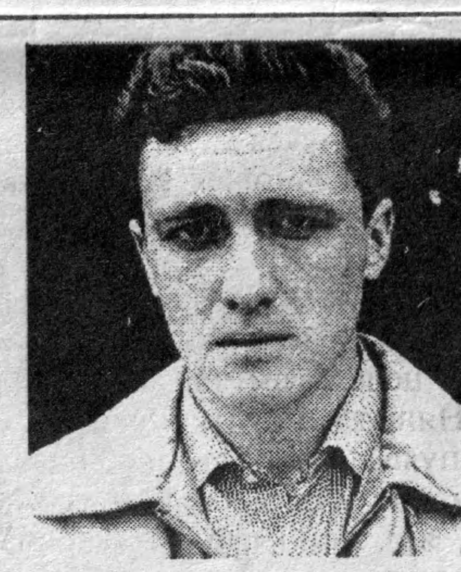
На чорнай бочцы ляжыць чорны клюст Баулі. Дзьме гарачы афрыканскі вецер. Гойдаюцца разлапістыя пальмы.

На чорнай бочцы ляжыць чорны клюст Баулі, ён чакае цябе.

Адам ГЛОБУС

ПОСТАЦІ

ПАРАСОННІЦА

Пачало накрапваць. Мужчына ўзняў каўнер. Ён стаяў на трамвайным прыпынку пад ліхтарам і чытаў газету. Ён мог бы перайсці пад ліпу ці схавацца пад брылём кіёска “Саюздрук”, але застаўся на месцы, спадзяваўся на хуткі трамвай, які выверне з-за рога, пусціць фіялетавую іскру, зазвоніць бадзёра, спыніцца, расчыніць дзверы ў светлы салон, дзе можна будзе сесці на сухое крэсла і дачытаць артыкул.

Толькі трамвай не падыходзіў і не вываточваў з-за дома, і не расхінаў запрашальна дзверы.

Дождж гусцеў. Варта было схавацца пад дрэвам ці хоць бы пад газетны кіёск стаць. Але мужчына заставаўся пад высокім ліхтаром. Так здараецца на прыпынках: стаіш і не можаш варухнуцца, ты ў поўнай залежнасці ад трамвая, які прапаў немаведама дзе.

Тыя, хто прыходзілі пазней, станавіліся або пад купчастую ліпу, або туліліся спінамі да фанерных сценаў кіёска. Мужчына заставаўся пад ліхтаром і змок бы ўшчэнт пад спорным, халодным, начным даждом, каб не Парасонніца.

Прыйшоўшы на прыпынак, яна адразу схавалася пад густалістую ліпу, адкуль і заўважыла мужчыну, які згорбіўся, засунуў рукі ў кішэні і зрабіўся падобны да пакрыўджанага пеўня. Парасонніца пашкадавала чалавека і разгарнула квяцісты парасон.

— Бывае, стаіш на прыпынку пад дажджом і няма дзе схавацца. — Парасонніца загаварыла да мужчыны. — А твой парасон стаіць дома, каля пачапельніка, бо раніцаю і знаку не было на дождж. Хто думаў, што ўвечары пальне, як з вядра. І вось навокал столькі людзей з парасонамі і ніводзін не падыдзе, не прапануе схавацца. Даруйце за нахабства, але вам варта стаць пад мой парасон. Ён не вялікі, але ад дажджу захіне.

Голас у Парасонніцы быў прыемны, аксамітны, душэўны.

— Дзякуй, не трэба, — прамармытаў мужчына, выцягваючы рукі з кішэняў.

З завулка, ракочучы і бразгаючы металам, выкаціўся двухвагонны трамвай. Вадзіцель даў пераліўсты званок. Пасажыры спрытна паўскоквалі ў салоны. Парасонніца згарнула зіхаткі парасон і запытальна зірнула на мужчыну.

— Не мой нумар, — той адвярнуўся.

Парасонніца ўзнялася на прыступку. Вадзіцель плаўна пусціў трамвай у начны дождж.

“Якая нахабная! — падумаў мужчына, вяртаючы рукі ў кішэні. — А які брыдкі, стары, зморшчаны твар...”

БУЛЬВАРНІК

Шторaніцы ён выглядае ў акно. Ці ёсць сонца? Ён працуе выключна ў добрае надвор’е. Ён актор балета. Яму патрэбны гледачы. А яны бываюць на бульвары толькі ў ясныя дні. Таму дзень пачынаецца з доўгага пагляду на неба.

Ён уцёк з Беларусі ў Барселону. Назбіраў грошай, перапрадаючы валюту на Менскім кірмашы. Праз знаёмага мастака знайшоў скварную іспанку, фіктыўна ажаніўся і перабраўся ў Каталонію. Атрымаўшы від на жыхарства, зняў у рабочым раёне маленечкі пакой з кухняй і душам.

А цяпер на золку выглядае ў адзінае сваё маленечкае акно. Ці не пайшоў дождж? Калі на вуліцы суха, Бульварнік бярэ валізу з тэатральным касцюмам Дон Кіхота і накіроўваецца ў цёмны двор, што каля Барселонскага кірмашу. За скрыняй з-пад гароднiны ён пераапранаецца ў рыцара маркотнага вобраза і з ног да галавы зафарбоўваецца ў срэбна-алюмініевы колер.

Цэлы светлы дзень Бульварнік стаіць на бульвары Рамбла і за ахвяраваныя манеткі ўзмахвае драўлянай дзідаю.

Штовечар Бульварнік выграбае са скрыні нажабранае. Дзеліць грошы на тры роўныя долі: на старасць, на жыццё й на задавальненне.

А радасці ў яго вельмі простыя. Разам з вулічным мастаком сербам, які ўцёк з Босніі, Бульварнік ідзе ў бар і напіваецца маскоўскай гарэлкі.

ТУНЕЛЬНІК

Ён не пракладае тунелі. Ён працуе ў кавярні доўгай, як пенал гімназісткі-выдатніцы. Каб установа не ахрысцілася “Бар-тунель”, нікому і ў галаву не прыйшло б называць яго інакшай, як барман. А так уся Барселона кажа: Тунельнік. І хай сабе. Ён не супраць. Ён паважае кліентаў і любіць свой даўжэзны, як працоўны панядзелак, “Бар-тунель”. Ён увішны. Ён гнуткі, як бразлаўскі вугар. Ён увесь час у вібрацыі, у трымценні, у напрузе. Тунельнік вітаецца з мінакамі, працірае танкагогія келіхі, гатуе каву-экспрэс, налівае мурыну скоч, падае сівагаловаму мастаку піва, адмервае прыбіральшчыку бурбон, лічыць песэты, усміхаецца суседцы, падміргвае студэнтцы-кітаянцы, прытанцоўвае на вытаптаных да белі дошках, насвістае турэцкі марш і ўсё ў адначассе. Ён таленавіты і здатны зрабіць адразу сто адну кавярную справу. Ён увасабленне гасціннасці, ветлівасці, зычлівасці, удзячнасці і надзейнасці, але да пэўнай мяжы. Тунельнік можа, як захоча, зрабіцца жорсткім, упартым і неадступным.

Вось ты ўзяў і пакваліўся на ягоную шыракабровую жонку. Ты штодня прыходзіў у “Бар-тунель” выпіць ранішняе капучына з тостамі. А тунельнікава жонка зманліва падміргвала з акенца над кавярняю. Яна вульгарная, як курортная паштоўка, запрасіла цябе. І ты крадком, як шкодны гімназіст, праз двор і чорную лесвіцу прабраўся ў цёплы пакойчык — ложак, камін, рукамыйнік. Ты спехам скінуў нагавіцы, хуценька памыўся, выцерся насухую. Ты паваліў чужую жонку на неразабраны ложак. Ты паглыбіўся ў нетры каталонскай жыццядайнасці. Ты захлынуўся ў асалодзе.

За паглыбленнямі цябе і заспеў Тунельнік. Пабачыў, пабляеў, стаіўся. Ён не кінуўся біцца. Ён не выхапіў кінжал і не працяў тваё сэрца. Ён не пабег, не зняў з музейнае сцяны алебарду і не рассёк тваё шыйныя пазванкі. Ён сачкаў, пакуль тваё сексуальнае начынне перальецца ва ўлоне спакусніцы. А па фіналу ветліва запатрабаваў разлічыцца. Ён не папрасіў болей, чым даюць звычайнай прастытутцы. Ты радасна развітаўся з трыма тысячамі песэтаў. Усё ж выдатна. У кожным бармане жыве суценёр. Хай сабе.

Ты спусціўся ў бар, і Тунельнік запрапанаваў будзённы кубачак капучына за кошт “Бар-тунеля”. Ты выпіў. Кава крышку гарчыла і аддавала міндалём. Дробязі. Неістотна. Тунельнік усміхаецца. У яго белазубая ўсмешка. У барманаў павінны быць ідэальныя зубы і дагледжаныя пазногці. Тунельнік з такіх. Толькі чаму ўстанова зачыненая? Дзе наведнікі? Нашто ты піў горкую каву? Ты не адкажаш. Ты паваліўся на белыя дошкі і памрэш.

Тунельнік атруціў цябе мыш’яком.

Ён перацягнуў цела ў сутарэнні, а там загарнуў у пыльны мех. З такім мяхом Тунельнік ездзіць па вугаль для маленькага каміна. Ён любіць увечары пасядзець у фатэлі і паглядзець у агонь. Аднаго разу, седзячы з келіхам марціні, ён згадае, як уночы вывез цябе ў лес і закапаў. І ад той згадкі ў Тунельніка пацяплее на душы.

КАРАЧУН

У горадзе святкаваліся Каляды з віншаваннямі, падарункамі і застоллямі. А таму шмат у якіх вокнах мільгалі вясёлкавымі лямпачкамі навагоднія ёлкі.

Але так бывае заўсёды, калі ў адным месцы весела, дык у другім — горка. За адным з вокнаў стаяла суцэльная цемра. Там у прапахлым лекамі пакойчыку памерла хворая на сухоты маладая жанчына.

Яна паспрабавала была прыўстаць на ложку, каб зрабіць глыток, хай сабе астылай, мятнае гарбаты і не змагла. Свядомасць на хвілю пакінула яе.

Да прытомнасці жанчына вярнулася цяжка і першае, што пачула — грукат уваходных дзвярэй.

Нехта вялікі і няўклюдны шапацеў, тупаў і натужна соп у маленькай вітальні.

Жанчына, зрабіўшы намаганне, павярнула галаў і пабачыла танюткую стужачку заладстага святла, што ляжала пад дзвярыма цёмнай спачывальні. Розум вярнуўся ў крышталёвую яснасць, і ад гэтага хворай пакутніцы зрабілася толькі горай. Стрэх канчаткова спаралізаваў змучанае, высахлае, выпітранае цела. Жанчына з жахам пазірала на светлую шчыліну і не магла адвесці вачэй.

Тым часам з вітальні пачуўся сухі, рэзкі кашаль. Перхаючы, бухаючы і захлёбваючыся ўласнымі макротамі, да дзвярэй падсунулася нязваная істота. Ручка павярнулася. Дзверы расхінуліся. У жаўтлявым прагале паўстала каржакаватая постаць Карачуна.

З жаночых грудзей вылецеў жаласны перадсмяротны стогн.

— Не сіпі. Патрывай. Табе засталося ўсяго-нічога. Прымеш апошнюю пакуту ад рук маіх

АЎГУСТЫН

асобаў. Гэта былі “personae”.) У слове “personae” яшчэ захоўваўся некаторы ранейшы сэнс трох грэцкіх іпастасяў як трох “роляў”, з якіх складаецца боскае адзінства. Аднак у сучасных мовах (напрыклад, французскай) ідэя трох Асобаў даволі далёка адыходзіць ад ранейшага разумення трох “роляў”, што належаць Тройцы. Тут, бадай, патрэбна звярнуцца да разгляду сэнсу тых трох чыннасцяў, трох дзейсных абліччаў, што ўнутры боскай цэласнасці і простасці дазваляюць пэўныя ўзаемастасункі.

Айцец ёсць боскай сутнасцю, быццём Бога. Сын — гэта Слова, а тым самым — праўда, бо толькі з таго моманту, калі быццё забяспечана словам, ствараюцца ўмовы для бытавання праўды. Праўды яшчэ няма ў першапачатковай суцэльнасці быцця, а такім чынам няма й магчымасці аблуды (бо гэта б было адхіленнем ад быцця як такога). Такім чынам, Сын выяўляецца як Слова, як праўда. Святы Дух выконвае ролю любові, праз якую Айцец спараджае Сына. Але як можна разумець любоў, як не любоў кагосьці да..?

Усё, што прагучала вышэй, аніякім чынам не вырашае праблемы тайніцы Святой Тройцы. Таму істотна, каб няўяўнасць трох асобаў, якія павінны ўяўляцца як адзіная асоба, не была перашкодай для чытача. Інакш чытач будзе ўсюды бачыць бязглуздзіцу, асабліва калі не ўлічыць першапачатковыя значэнні грэцкіх і лацінскіх тэрмінаў. Нельга імкнуцца да таго, каб уявіць сабе Тройцу. Мы не ў стане скласці пра яе аніякага ўяўлення. Але гэта не забараняе нам звяртацца да Тройцы, каб праз сваю ўласную свабоду спрабаваць наблізіцца да трансцэндэнтнай гістарычнасці адзінага і адвечнага Бога (спрабаваць зразумець, не разумеючы), а таксама каб спасцігнуць тую бязмежную бездань, што аддзяляе нас ад Бога.

Цяпер разгледзім праблему паходжання свету і ягонага стварэння, як тое падаецца ў Бібліі. Чалавек глядзіць на навакольны свет у здумленні: адкуль усё гэта? Але на гэтае пытанне няма і, відаць, не можа быць пэўнага адказу, што звязана з самой будовай нашага розуму.

Старажытныя грэкі меркавалі, што ў сусвеце заўжды існавала штосьці накшталт “першаматэрыі”. Звяртаючыся да розных міфічных уяўленняў, грэцкія філосафы рабілі спробы растлумачыць, якім чынам з гэтай першаматэрыі ў рэшце рэшт узнік той свет, які мы ведаем. Прыкладам, згадаем тэорыю першапачатковага Хаосу, з якога потым утварыўся Космас — упарадкаваны, зладжаны і гарманічны свет.

Гэбрайска-хрысціянская традыцыя звяртаецца зусім да іншых уяўленняў пра пачатак быцця. Хаця тут таксама мае месца пэўны міфалагізм, аднак, у адрозненне ад старажытнагрэцкіх міфаў, Кніга Быцця сцвярджае, што быццё было ўтворана з нябыту.

Такім чынам, — стварэнне з нябыту. Усемагутны Бог стварыў свет з нябыту. Як бачым, Бог ёсць светам. Аднак тут няма той першапачатковай матэрыі, што існуе адвеку. Адсюль узнікла праблема часу, якая непакоіла мысляроў на працягу стагоддзяў. Сутнасць яе ў наступным: пакуль Бог знаходзіцца ў самім сабе, часу не існуе. Аднак як тады разумець стварэнне Богам свету, што адбылося “ў нейкі момант”? (Трэба адзначыць, што ў такім кантэксце выраз “у нейкі момант” застаецца цалкам незразумелым.) Да таго ж узнікае пытанне: чаму менавіта “ў гэты момант, а не ў які-небудзь іншы? На што можна даць толькі адзін адказ, але ён сягае за межы нашай разумовай здольнасці: разам са стварэннем свету Бог стварыў і час.

Між часам і вечнасцю немагчыма ўсталяваць беспасярэднюю сувязь. Тут мы павінны ясна ўбачыць сутнасць праблемы і зразумець, што ўсё залежыць ад нашага разумення часу і вечнасці. Гэта адна з тых праблемаў, якія паўстаюць на мяжы чалавечага мыслення. Мы не ў стане пакінуць час і вечнасць сам-насам і такім чынам вызначыць стасункі між імі. Найперш належыць усвядоміць, што кожнае з гэтых значэнняў набывае сэнс толькі праз другое значэнне. Мы самі надаем часу і вечнасці сэнс. Менавіта гэты сэнс і вызначае тую сувязь, што могуць мець час і вечнасць у нашым экзістэнцыйным мысленні. А залежыць гэтая сувязь ад таго, якое месца займае кожны чалавек у сваім часе стасоўна з вечнасцю.

Між іншым адзначым, што вышэйсказанае датычыць не толькі выключна праблемы часу, але ўвогуле вызначае асноўную рысу філасофскага мыслення. Само развіццё філасофскага мыслення магчымае толькі пры той умове, што дзейнасць мысляра адбываецца праз ягоную свабоду. Мысліць філасофскі — гэта мысліць, карыстаючы са свабоды. Свабода выяўляецца не толькі як “орган” мыслення. Яна — складнік філасофскае веды і філасофскага разумення. Вось чаму пры разглядзе канкрэтнай філасофскай праблемы мы не ў стане падыходзіць да яе ізалявана, аб’ектывізуючы яе элементы і абстрагуючыся ад саміх сябе.

Не трэба марнаваць часу, адмаўляючы існаванне свабоды. Яна прысутнічае заўсёды, нават у тых словах, што даводзяць яе неіснаванне. Бо той, хто адхіляе свабоду, робіць гэта з уласнай волі. У адваротным выпадку ягоныя словы ўяўлялі б сабой пазбаўленыя сэнсу гукі. Канчатковае выдаленне свабоды з мыслення прывяло б да страты самой магчымасці адмаўляць яе існаванне. Шчыра кажучы, у такім разе знікла б і магчымасць самога маўлення. Усё гэта сведчыць пра суб’ектыўны характар чалавечага мыслення, што рэальна адбіваецца на самім працэсе рэфлексіі. Пры жаданні выявіць наяўнасць свабоды ў прыродзе мыслення чалавеку дастаткова звярнуцца да свайго ўласнага досведу.

Як намі ўжо адзначалася, ідэя Стварэння ex nihilo ўздымае праблему часу. І тут перад намі адразу паўстае пытанне: што існавала да часу? Да часу не было свету; да часу не было самога часу. Такім чынам, да Стварэння часу не існавала... Само слова “да” па-за межамі часавага вымярэння губляе ўсялякі сэнс.

Акт стварэння адбываецца не ў часе, але спараджае яго. Таму ўжо ў Аўгустына ўзнікае меркаванне, што стваральнае дзеянне Бога ніколі не спыняецца і не мае раз і назаўсёды завершанага характару. Будучыня выяўляецца не як боскае планаванне гісторыі чалавецтва, але як няспыннае дзеянне Бога, якое выходзіць за межы часавага вымярэння. Пагадзіўшыся з тым, што Стварэнне з нябыту ёсць чыста боскім дзеяннем, даводзіцца перагледзець нанава раней узніклыя праблемы. Прыкладам, звернемся да праблемы зла. Адкуль бярэцца зло? Бог ёсць сама дабрыня і ён аніяк не мог стварыць зло. Аднак няма і іншых крыніцаў зла, акрамя Бога. Свае тлумачэнні гэтай праблеме даў Аўгустын, і з ім у далейшым пагаджаліся цэлыя пакаленні мысляроў. На думку Аўгустына, зло выяўляецца ў якасці знаку нябыту, які быў матэрыялам для створанай Богам рэчаіснасці. Таму зло можна пэўным чынам разглядаць як знак “створанасці” чалавека. Маючы ў сабе такую якасць, чалавек ужо не ў стане валодаць боскай паўнатой. Але ён і павінен адрозніваццца ад Бога. Таму нават пры боскім жаданні надаць чалавеку максімум быцця, гэты максімум не можа быць роўны быццю Творцы. Такім чынам, зло ёсць знакам нябыту, з якога і было ўтворана боскае стварэнне — чалавек. Але з самім нябытам нельга звязаць нешта пазітыўнае. Нябыт — гэта заўсёды недахоп, які непарыўна звязаны з умовамі быцця чалавека. Калі б мы не былі “чыннікамі недахопу”, то мы не былі б і людзьмі, створанымі Богам.

Стан створанай істоты не мае цалкам субстанцыйнага характару. Сама сутнасць стварэння прадугледжвае наяўнасць у ім пэўнага недахопу, чаго не можа быць у Бога-Творцы. У некаторых высновах Аўгустына мы чуем водгук Сакратавых словаў: нішто не ёсць злым па сваёй волі. Але Аўгустын надаў ім цалкам новае гучанне: воля дабрадзейная сама з сябе. Яна імкнецца да дабра, бо паходзіць ад Бога. Воля не належыць ні да нябыту, ні да недастатковасці, Воля — праява быцця. Доказам таму пакуты сумлення, якія адчувае чалавек, учыніўшы зло. Адкуль узнікаюць пакуты сумлення? Аўгустын лічыць, што ад той добрай волі, якую чалавек атрымаў ад Бога. І тым не менш чалавек застаецца прысутным для зла, бо яно выходзіць не ад Бога, але ад саміх умоваў існавання чалавека, якi стаіць паасобку ад Творцы, і ад той недасканаласці, што ўласцівая створанаму з Нябыту.

Разглядаючы праблему зла такім чынам, Аўгустын тым самым пагаджаецца з наяўнасцю зла ў чалавеку. Аднак прычынай гэтага зла не ёсць Бог. Уся далейшая філасофія Сярэднявечча будзе прасякнута менавіта такім бачаннем праблемы зла.

Вельмі цікавіла Аўгустына і пытанне прыроды душы. І ў гэтым пытанні ён імкнецца дасягнуць пэўнай дакладнасці. Тут у Аўгустына ўжо выяўляюцца тыя славутыя інтэнцыі, што ў свой час прынясуць вядомасць працы Дэкарта “Развагі аб метадзе”. Найперш маецца на ўвазе пошук дакладнасці веды з дапамогай сумневу. Сумнявацца — гэта мысліць, а мысліць азначае існаваць. Бо ў самім пошуку пэўнасці ў разуменні прыроды душы перадусім паўстае існаванне таго суб’екта, які выяўляе сумневы.

Праз сумнеў душа набывае ўсведамленне самой сябе і свайго ўласнага існавання. Тым самым яна выяўляецца ў чалавеку як субстанцыя, адменная ад любой матэрыяльнай рэчаіснасці і ад матэрыі ўвогуле. Саму душу Аўгустын разглядае не як валодаючую больш субтыльным характарам матэрыю, але як цалкам іншы тып рэчаіснасці. (Тут прыгадваюцца погляды Платона на сутнасць душы.) Такім чынам, душа ў Аўгустына істотна розніцца ад матэрыі. Мяркуючы, што душа і праўда належаць да адной рэчаіснасці, Аўгустын робіць выснову пра яе неўміручасць. Душа і праўда, так бы мовіць, валодаюць аднолькавай субстанцыяй. Таму смерць душы азначала б яе адпаданне ад праўды. Але гэткае немагчыма, бо душа знаходзіцца ў непарыўнай сувязі з праўдай. А значыць яна, як і праўда, ёсць несмяротнай. Але праўда — гэта таксама і Бог. “Я ёсць шляхам, праўдай...”

З непарыўнай сувязі душы і праўды вынікае прысутнасць Бога ў душы. Як бачым, Аўгустын не пакідае душу і Бога сам-насам, і гэты момант істотны для ягоных поглядаў.

Ужо ў наш час Сартр казаў, што калі Бог існуе, дык тады няма свабоднага чалавека. Але калі ў чалавека ёсць свабода дзеяння, то ў такім разе ўжо няма Бога. Пры такім бачанні душа і Бог ёсць цалкам вольнымі адзін ад аднаго, у той час як у рэлігійных стасунках між душой і Богам прысутнічае пэўны прымус з абодвух бакоў. А вось як падыходзіць да гэтай праблемы Аўгустын. На ягоную думку, месца Бога — ўнутры чалавечае душы. Ён бачыць Бога interior intimo meo: у ягоным унутраным свеце Бог займае больш месца, чым сам гэты свет. Аўгустын разважае наступным чынам: ува мне Богу належыць больш, чым мне самому. Боскае сягае ў самую глыбіню маёй душы, куды нават я сам не ў стане пранікнуць.

Таму дарэмна шукаць выявы Бога, звяртаючыся да знешняга свету і сузіраючы недасяжныя вышыні. Аўгустын прапануе пайсці ў адваротным кірунку, паглыбляючыся ў самыя далёкія закуткі чалавечае душы. Магчыма, што менавіта ў такіх пошуках і знойдзе чалавек тое святло, якое Аўгустын назваў interior intimo meo.

Сёння шмат хто не падзяляе аўгустынавай веры. І тым не менш нам неабходна звяртацца да спасціжэння інтэнцыяў гэтага мысляра. Досвед Аўгустына дае аргументы супраць тых, хто, цвердзячы пра Бога ці пра душу, насамрэч вядзе размову пра цалкам чужыя між сабой рэчы. Пры такіх падыходах і Бог, і душа губляюць усялякае значэнне.

Згодна з Аўгустынам, Бог у душы вернікa папярэднічае ягонаму ўласнаму “я”. Тым самым знікае супярэчнасць між свабодай Бога і свабодай чалавека, бо ўсялякае жаданне Бога адначасна ёсць і жаданнем чалавека. Нават больш за тое: жаданне Бога ў душы чалавека папярэднічае ўласнаму жаданню гэтага чалавека.

Аўгустын цвердзіць, што Богу ўсё загадзя вядома. Такое веданне атрымала ў яго назву боскага прадбачання. Але што стаіць за гэтымі словамі? Бог жа знаходзіцца ў вечнасці, дзе не існуе ні “да”, ні “пасля”. Рэч у тым, што згадка пра “боскае прадбачанне” датычыць нас, людзей, якія звязаны з часавым вымярэннем. Што да Бога, дык для яго гэтае “прадбачанне” носіць характар спрадвечнае веды, якой ён валодае ва ўсе часы. Аднак тут зноў узнікае пытанне свабоды чалавечае душы. Сапраўды, калі Бог можа адным сваім позіркам ахапіць вечнасць (для яго час — непадзельны), дык як у такім разе свабода душы, няхай і няпоўная, можа стасавацца з гэтым прадбачаннем?

Аўгустын на гэта адказвае: наканаваннем звыш. (У далейшым ідэя наканавання зойме галоўнае мейсца ў вучэнні янсеністаў і Паскаля.)

У вучэнні пра наканаванне кожны чалавек лічыцца загадзя прызначаным Богам да Божае ласкі альбо праклёну. Гэткая выснова выклікае ў нас абурэнне, але разам з тым — і патрэбу высветліць яе падставы. Вернемся зноў да стасункаў між часам і вечнасцю. Цяжка пагадзіцца з тым, што ўсе нашыя ўчынкі і наш лёс загадзя прадвызначаныя Богам і заслугоўваюць альбо ягонай ласкі, альбо асуджэння. Аднак гэтая праблема гучыць зусім інакш, калі мы сапраўды перакананы (хоць і не ў стане сабе ўявіць) у існаванні Бога па-за часам. Ягонае існаванне ёсць вечнасцю, дзе цалкам адсутнічае панятак часу. Прыкладам, калі Бог можа ўспамінаць пра будучыню гэтак жа, як мы ўспамінаем пра мінулае, то ў такім разе ягоны ўспамін аніяк не будзе прадвызначаць загадзя ні будучыню, ні той ці іншы лёс чалавека. Знаходжанне Бога ў вечнасці робіць для яго будучыню аднолькавай з мінулым і цяперашнім часам: ён існуе ў вечнасці. Гэта і ўяўляе для нас вялікую таямніцу (а не бязглуздзіцу, як кажуць некаторыя). Нават па-за поглядамі Аўгустына, праблема часу і вечнасці застаецца ад нас утоенай. Перад намі такая таямніца, якую не асягае ніякае ўяўленне чалавека. Ва ўсякай спробе зразумець феномен часу настае момант, калі супярэчнасці касуюць усю логіку падыходу да праблемы.

Час мае нейкую таемнасць, якая, здаецца, паходзіць з нечага нячасавага, з нечага, што адмаўляе час. Інакш кажучы, выказанае ў “Споведзі” Аўгустына здумленне (пра што мы казалі вышэй) цяжка перайначыць: сапраўды, мінуўшчыны ўжо больш не існуе, будучыні яшчэ няма, а цяперашні час ёсць толькі абстрактнай мяжой паміж часам мінулым і будучым. Часу няма. Дзеля захавання самога існавання часу і здольнасці яго “мысліць” нам даводзіцца звяртацца да таго, што выходзіць за межы часу і не належыць часаваму вымярэнню. Але падстава нашага звароту, якая нам падаецца неабходнай для выяўлення часу, разам з тым адмаўляе час, нішчыць яго.

Калі існуе вечнасць — няма часу. Але калі няма вечнасці, то час таксама не існуе.

Менавіта ў гэтым і заключаецца вялікая таямніца ўмоваў чалавечага існавання.

Сваёй думкай Аўгустын яшчэ толькі прыадчыняе дзверы хрысціянскай філасофіі. Асновы ягонага светапогляду пакуль цалкам звязаны з працамі вялікіх філосафаў Антычнасці — Платона і Плоціна. Разам з тым мысленню Аўгустына ўласцівы цэлы шэраг сучасных рысаў. Тут можна ўзгадаць ягоную рэфлексію вакол пытанняў часу і экзістэнцыйны падыход да перажывання часу чалавекам, ягонае імкненне вытлумачыць загадку чалавечага існавання, асвятліць праблему стасункаў паміж Творцам і ягонай чалавечай падобай, паміж часам і вечнасцю. Сюды неабходна аднесці і рашучы пошук яснага мыслення, адзіна здольнага вызначыць глыбіню і неабходнасць тайніцы быцця, перажыць яе і перадаць іншаму чалавеку. Гэтыя інтэнцыі і надаюць філасофіі Аўгустына сучаснае гучанне, якое вытлумачвае сталую цікавасць да вывучэння Аўгустынавай спадчыны.

У сваім аповедзе я не часта звяртаюся да тэрміна “патаемнае”, аддаючы перавагу размове пра ўзніклыя праблемы. Пад “праблемамі” я разумею тыя перашкоды, што сустракае наша мысленне. Узнікненне падобных перашкодаў звязана не з кволасцю чалавечага розуму, але з самімі ўмовамі існавання чалавека, з месцам чалавека як мыслячай істоты ў гэтым свеце. Менавіта адсюль вынікае магчымасць канчатковага вырашэння праблемы. Але тут неабходна адрозніваць праблему ад пытання. На ўласна пытанне можна даць просты і дастатковы адказ. Аднак калі ўзнікае “пытанне”, адказам на якое можа стацца толькі пастаноўка новага “пытання”, праз якое высвятляецца немагчымасць яго спасціжэння, то ў такім разе перад намі паўстае “праблема”.

Такім чынам, у кожнай праблеме праз глыбіню яе зместу ўтрымліваецца нешта глыбока патаемнае. Вядома, для кожнай праблемы прапануецца шэраг “вырашэнняў”. Але ўсё гэта хутчэй толькі промні святла, кінутыя на цемру патаемнага пэўнай праблемы не дзеля яе высвятлення, але для ўразумення яе глыбіні.

У філасофіі праблема заўсёды захоўвае сваю таямніцу. Таму нашае жаданне вырашыць нейкую праблему будзе азначаць толькі заглыбленне ў яе таемнасць.

Зважаючы на вышэйзгаданае, вернемся да думкі Аўгустына пра наканаванне звыш і паспрабуем разрозніць паняткі наканаванасці і фатальнасці. З фатальнасцю звязана штосьці сталае, загадзя вызначанае. Наканаванне прадугледжвае наяўнасць боскага пачатку, які прысутнічае ў кожным з нас ва ўсе часы. Аўгустынаў Бог — гэта Бог жывы, наяўны і варты веры, бо ён бліжэй Аўгустыну за самога сябе. Пры такім стаўленні да Бога робіцца зразумелай адсутнасць у наканаванні звыш таго дэтэрмінізму, што звязаны з вызначанасцю загадзя, з фатальным. Бог існуе ў вечнасці, і сама ягоная наяўнасць спараджае наканаванне (ці хутчэй тое, што людзі так называюць). Адначасна з наканаванасцю паўстае таксама, незалежна ад чалавека, але ў звязку з сутнасцю чалавечай прыроды, феномен часу.

Наш аповед пра жыццё і творчасць Аўгустына выглядае вельмі сціпла, але мы спадзяемся, што ён заахвоціць чытача да больш блізкага знаёмства з духоўнай спадчынай Аўгустына.

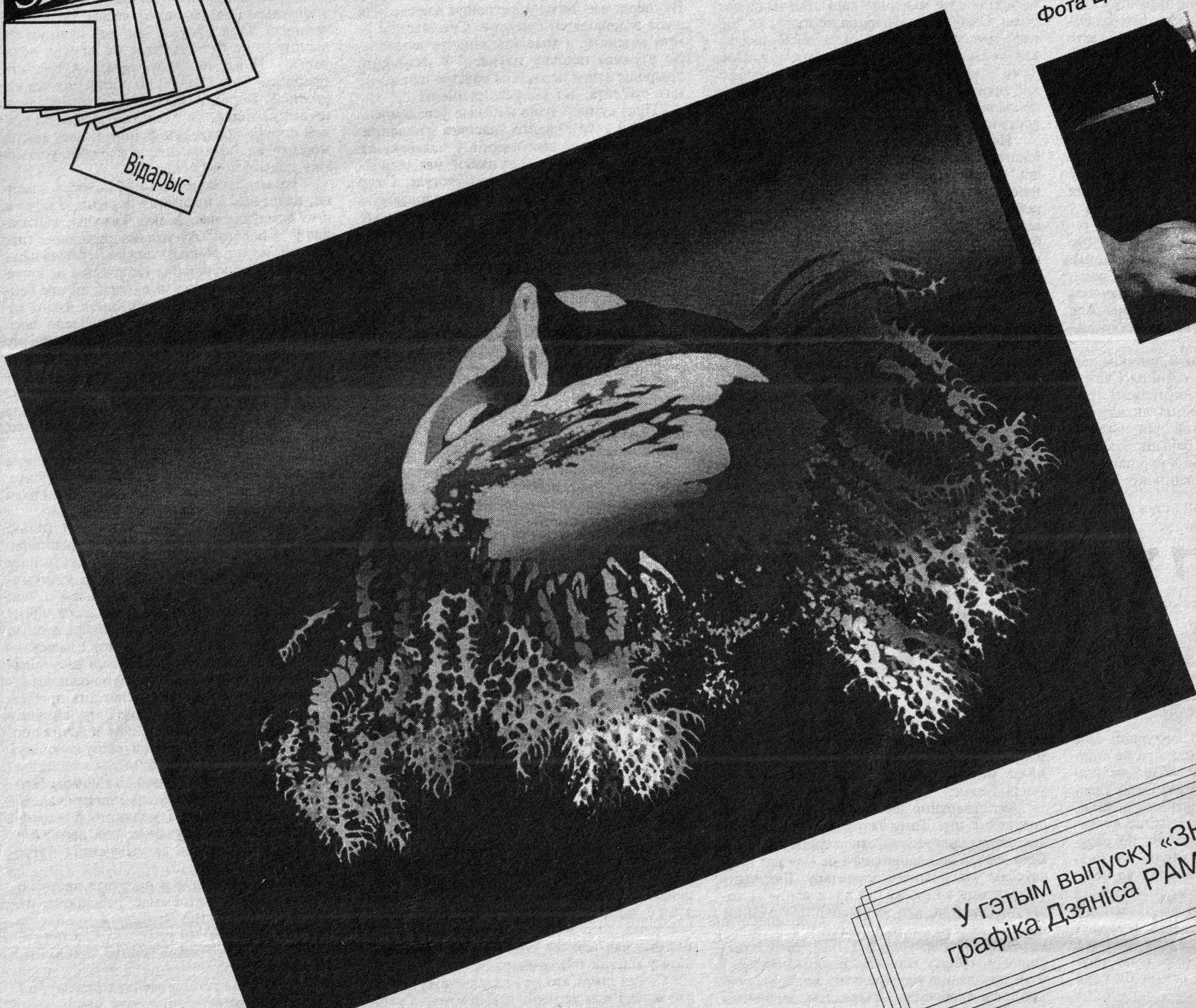
Раздзел з кнігі Жаны Эрш “Гісторыя еўрапейскай філасофіі”.

Пераклаў з французскай Сяргей БАРЫСЕВІЧ

ЗНО
Відарыс

Фота Цімура ГРЫБА

У гэтым выпуску «ЗНО» — графіка Дзяніса РАМАНЮКА

Канцэпцыя мастацтва ў пражскім структуралізме і дэканструкцыя

(Заканчэне. Пачатак на стар. 8-9)

Гэтую адсылку да дынамічнага адзінства мастацкага твора і, гэткім чынам да становішча да сапраўднасці ў цэлым, пасуленага праз твор, Ян Мукаржоўскі называў *семантычным жэстам.*

Семантычны жэст — гэта прынцып значэннай уніфікацыі мастацкага твора, гэта семантычная інтэнцыя, але гэтая інтэнцыя існасна дынамічная, бо яна спрабуе як бы ўвязаць супярэчнасці, антыноміі разматых кампанентаў мастацкага твора, якія служаць у якасці фундамента значэннай будовы твора. Гэтае паняцце, паняцце семантычнага жэсту, не ўказвае — на маю думку — на тое, што асобныя моманты структуры мастацкага твора (асабліва калі яны ўжо тым ці іншым чынам задзіночаныя праз рэцыпіентаў) не трацяць некаторай самабытнасці і супярэчнасці, наадварот, яно ўказвае на тое, што семантычнае адзінства мастацкага твора магчымае толькі як адзінства ў руху. А таму канкрэтнае значэнне не можа выступаць як карэлят семантычнай інтэнцыі мастацкага твора, але гэты карэлят можа быць толькі перспектываю для сапраўднасці ў цэлым і для сапраўднасці як прыйдучай сапраўднасці.

Семантычны жэст — гэта арыгінальнае і адмысловае, вельмі пластычнае і трапнае паняцце. У ім знаходзіць выражэнне суцэльнасць семантычных інтэнцый мастацкага твора і, значыцца, гэты факт, што мастацкі твор не адсылае да пэўнага фрагмента сапраўднасці, але запрашае да ацэнак адносна сапраўднасці ў цэлым. Магчыма, праз гэтую некаторую няпэўнасць яно судатыкаецца з паняццем "сямейнай тоеснасці" Людвіга Вітгенштайна, якое гэтаксама азначае непасцігомасць, але, апрача гэтага, і "адзінства" розных, а менавіта крэўных моўных гульняў. Гэта сведчыць і пра тое, што Ян Мукаржоўскі разумеў: сама праблема перасягнула досыць шырокія рамкі ягонай эстэтыкі й закранае сённяшнія, "постмадэрнавыя" дыскусіі. А дынамічнае ў структуры, што асабліва падкрэсліваў Мукаржоўскі, ужо прыгатавала — можна гэтак сказаць — дарогу для ранніх твораў Жака Дэрыда, якія былі прысвечаныя структуралізму, а гэтаксама для "адкрытага" паняцця структуры дый для ягонае крытыкі "трансцэндэнтальнага сігніфікату".

Аднак трэба памятаць, што "семантычны жэст" — гэта не апошняе слова ў эстэтыцы Мукаржоўскага. Мастацкі твор працягвае паклікацца на сваю канкрэтызацыю з боку рэцыпіентаў — толькі гэтак ён можа стацца "эстэтычным аб'ектам"; успрымаючы рэалізуе або канкрэтызуе семантычную інтэнцыю, наследуючы семантычнаму жэсту і спрабуючы надаць твору адзінства, заняць абумоўленае творам становішча да сапраўднасці ў цэлым. Але пры гэтым можа здзеіцца, і нават участых дзеіцца, што твор не гатовы падпарадкавацца высілку з ягонай уніфікацыі. Пэўны складнік ягонае структуры можа ўчыніць гэткі радыкальны супраціў, што ён апынаецца вонках значэннага адзінства ўсіх іншых. Калі рэцыпіент або — у выпадку літаратурнага твора — чытач мае асобныя моманты твора дый ягоную семантычную інтэнцыю за знарочыстыя, дык чынячыя супраціў элементы абавязкова пададуцца яму за *ненаўмысныя.* Аднак гэта не толькі вонкавая ненаўмыснасць (прычыненая, прыкладам, самадыйным уварваннем звонку), але і не наўмысная ненаўмыснасць (або ненаўмыснасць як выяўленчы сродак). На працягу часу ў творы ненаўмыснымі могуць аказвацца штораз іншыя ягоныя складнікі. Аднак гэты "замінаючы чыннік", які робіць немагчымым прывесці ўсе стасункі ў творы ў адзінства, не ёсць, паводле Мукаржоўскага, негатывам, але мае надзвычайную эстэтычную рэлевантнасць: толькі гэты "замінаючы чыннік" можа зрабіць твор гэткім загадкавым, як гэтыя рэчы, прызначэнне якіх нам не вядомае; значыцца, ён можа абудзіць і выклікаць актыўнасць успрымаючага. Калі мастацкі твор уважаецца чалавекам не толькі за знак, калектыўнае дасведчанне й калектыўную схему ўспрыняцця, але і за нешта новае і нечуванае, дык галоўная прычына гэтага ўздзеяння акурат ва ўспрынятай у творы ненаўмыснасці. Гэта новае і загадкавае дае сапраўднасці паўстаць перад нашымі вачыма як бы ўпершыню.

Гэткім чынам, структуралізм Мукаржоўскага напрыканцы ператварыўся ў вызнанне прынцыповай гетэрагеннасці структуры мастацкага твора, ён выявіў тое, што нельга зрэдукаваць у апошняй інстанцыі. Ва ўнутраных стасунках мастацкага твора заўсёды адкрываецца разлом, і дэфініцыйная уніфікацыя ўсіх ягоных момантаў немагчымая. Гэткім чынам, мастацкі твор, паводле Мукаржоўскага, ні ў якім разе не можа быць усёй структурай, гэтаксама як тэкст згодна з Дэрыда ні ў якім разе не існуе без дапаўнення. Гэтае ненаўмыснае — *marque* радыкальнае інакшасці, якая заўсёды няяўна наяўная ў тэксце, а гэта падстава таго, што кожны праўдзівы мастацкі твор — *energeia*, а не *ergon*. Таму ў кожным мастацкім творы або — кажучы словамі Дэрыда — у кожным тэксце заўсёды застаецца незрэдукаваная астача.

Абагульняючы, мы можам сказаць: семантычнае адзінства тэксту існуе толькі часова, і яно ні ў якім разе не ідэнтычнае з самім гэтым тэкстам. Тэкст заўсёды адхінаецца ад самога сябе, ён заўсёды творыць новыя столкі, але ён ні ў якім разе не можа пакрывацца самім сабой. А гэтае пустое месца, якое паўстае ў кожнай новай столцы тэксту, гэтае "blank" або гэтая астача, ёсць умоваю магчымасці азначання. Інакш кажучы, тэксту заўсёды нечага нестае, але гэтую астачу мы ніколі не зможам выявіць.

Загэтым задамося пытаннем: які стасунак тэксту да гэтай астачы? І ці гэта наагул стасунак?

А паколькі я дапускаю, што ў гэтых словах могуць быць няяснасці, на заканчэнне я хацеў бы яшчэ раз асвятліць свае развагі з іншае перспектывы, а менавіта з дапамогай наступнага хасідскага тлумачэння торы, ці то пяцікніжжа:

"Кожная літара торы крые ў сабе вялікую таямніцу. Агромністыя таямніцы заключаныя ў словах і яшчэ вялікшыя ва ўвагах. Аднак найбольш агромністая таямніца сукрытая ў неапісомым моры белага, што абкружае літары на ўсіх старонках. Ніхто не ў стане натрапіць на гэтую таямніцу, ніхто не зразумее яе. Гэткаю неабсяжнаю ёсць таямніца белага на пергамене, што свет гэты не ў змозе спасцігнуць яе. Бо свет гэты — непрыдатная судзіна для гэтае таямніцы. Адно прыйдучы свет зразумее яе. Тады, аднак, трэба будзе засяродзіцца не на тым, што напісанае ў торы, але на тым, што тут не напісанае: на белым пергамене"[2].

Зацемы:

[1] J.Derrida, Semiologie und Grammatologie. Gesprчch mit Julia Kristeva, in: J.D., Positionen, Graz-Wien 1986, S.81.

[2] J. Langer, Devet bran, Praha 1991, S.174.

Mesotes. Zeitschrift fur philosophischen Ost-West-Dialog, 3/1991, S. 23-27.

З нямецкай мовы пераклаў Валерка БУЛГАКАЎ

"Рада "ЗНО": Валянцін Акудовіч (адказны за выпуск), Алесь Разанаў, Ігар Бабкоў, Юрась Барысевіч, Валерка Булгакаў, Сяргей Мінскевіч.

Тэксты друкуюцца паводле аўтарскага правапісу.